

DOI 10.33287/11201

УДК 342.951:336.24.07

МИТНИЙ СПІР ЯК ПРЕДМЕТ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

CUSTOMS DISPUTE AS A SUBJECT ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS

Марина Толстолуцька

аспірантка Академії праці, соціальних відносин і туризму

Marina Tolstoloutska

Phd student of Academy of Labor, Social Relations and Tourism

 orcid.org/0000-0003-2536-7821

 merry_64@ukr.net

Анотація

Стаття розглядає сутність митного спору як предмета адміністративного судочинства. Встановлено, що митний спір є різновидом публічно-правового спору. Визначено характерні ознаки митного спору. З'ясовано, що переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір є адміністративною справою. Звернено увагу, що митним спором може бути лише спір, що пов'язаний з переміщенням предметів через митний кордон. Наведено найпоширеніші митні спори, що розглядаються в межах адміністративного судочинства. Запропоновано авторське розуміння митного спору як предмета адміністративного судочинства.

Abstract

The paper presents findings of the study regarding the essence of the customs disputes within administrative proceedings.

The research reveals that a customs dispute is a kind of public legal dispute. Characteristic features of the customs dispute are: the emergence of a dispute on customs relations; a special subject structure of the dispute - on the one hand, the customs authorities or their officials, on the other - physical or legal persons who move objects across the customs border of Ukraine; the subject of the dispute is the decision, actions or omissions of the customs authorities or their officials; the basis of the dispute is the violation by the customs authorities or their officials of the rights, freedoms and legitimate interests of private individuals moving objects across the customs border of Ukraine.

Ключові слова:

публічно-правовий спір, митний спір, адміністративне судочинство, митні правовідносини, адміністративні суди, адміністративна справа.

Key words:

public legal dispute, customs disputes, administrative proceedings, customs relations, administrative courts, administrative affairs.

Інформація про рукопис

Надійшов до редакції:
1.02.2019

Рецензований: 15.02.2019

Подано доопрацьовану
версію: 18.03.2019

Прийнятий до друку:
1.04.2019

It has been determined that a public legal dispute transferred to an administrative court decision is an administrative matter. Cases arising the basis of customs disputes include disputes between natural or legal persons with the subject of authority regarding the appeal of its decisions (legal acts or individual acts), acts or omissions, except when for the consideration of such disputes the law has been established another procedure for court proceedings. Attention is drawn to the fact that the dispute can only be a dispute related to the movement of objects across the customs border.

The most widespread customs disputes that are considered within the administrative proceedings, which include appeal decisions, actions or inaccuracies in relation to adjusting the customs value of goods, determining the product code in accordance with the Ukrainian classification of goods in foreign trade, returning customs and other payments to taxpayers by mistake and / or excessively paid to the budget.

It is proposed to understand the customs dispute as an administrative case under the lawsuit of the subjects of customs relations concerning violation of their rights, freedoms and legitimate interests in the process or concerning the movement of objects across the customs border of Ukraine, as an object of administrative legal proceedings.

Вступ

Суспільні відносини, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України, врегульовані нормами різної галузевої належності [1, с. 11]. Це значною мірою ускладнює застосування правових норм у межах єдиного юридичного поля, що породжує юридичні колізії. За таких обставин виникають суперечності щодо застосування норм митного законодавства, що зумовлює виникнення конфліктів між підвладними та владними суб'єктами митних відносин. Такі конфлікти у сфері державної митної справи є передумовою виникнення митних спорів. Одним із найбільш дієвих способів розв'язання митних спорів є їх вирішення у судовому порядку. Розгляд справ у спорах фізичних чи юридичних осіб з контролюючими органами як із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності здійснюється в межах адміністративного судочинства. Зважаючи на комплексний характер митних відносин постає питання з'ясування сутності митного спору як предмету розгляду в адміністративному судочинстві.

Аналіз останніх досліджень

Етимологія слова “спір”, як зазначає М. Клеандров, передбачає протиставлення позицій сторін спору. Етимологічно слово “спір” пояснюється як взаємне прирікання, словесне (усне чи письмове) змагання, у якому кожна зі сторін відстоює власну думку, доводить свою правоту, або взаємні претензії (як правило у суді) на володіння будь-чим, словесне змагання (усне чи письмове), де кожна сторона, спростовуючи думку опонента, відстоює свою [2, с. 163]. За визначенням О. Бачерікова, правовий спір - це вид юридичної справи, в якій задоволення уповноваженим органом вимог однієї сторони виключає задоволення вимог іншої [3, с. 15]. Про правовий спір можна вести мову лише тоді, коли

протиріччя інтересів сторін досягає тієї межі загострення, в якому воно проявляється, щонайменше, у волевиявленні однієї з сторін про захист своїх прав або охоронюваних законом інтересів. Тому сутністю правового спору виступає конфлікт про права та обов'язки або інтереси, що охороняються законом, стверджує Т. Сігаєва [4, с. 22].

У юридичній літературі залежно від поділу системи права на приватне право та публічне право виділяють правові спори у сфері публічного права та у сфері приватного права [5, с. 23-24]. Критеріями розмежування публічно-правових і приватно-правових спорів слугують: 1) зміст правовідносин, з яких виник спір; 2) предмет та підстави спору; 3) суб'єкти правового спору [6, с. 10].

На думку В. Авер'янова, виникнення публічно-правового спору є відповідною правовою реакцією на конфліктну ситуацію, яка відображає сутність об'єктивних і суб'єктивних суперечностей, що склалися й виявляються в протистоянні сторін; це така ситуація, коли сторона правових відносин, які виникли у сфері виконавчої влади чи місцевого самоврядування, досягаючи поставленої мети, допускає вторгнення в реалізацію суб'єктивних прав іншої сторони або створює умови, за яких стає неможливою реалізація таких прав. Факт існування конфліктної ситуації сам по собі не породжує публічно-правовий спір. Останній виникає лише після вчинення юридично значущих дій, спрямованих на вирішення конфліктної ситуації, яка виникла в конкретних матеріальних правовідносинах, коли одна зі сторін приймає рішення просити допомоги та втручання третьої сторони, яка зможе вирішити вказаний спір. Третьою особою при цьому може виступати як суд, так і інші особи [7, с. 258].

Н. Хлібороб відзначає, що публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду слід вважати адміністративною справою та має свої особливості: сферою його виникнення є публічно-правові відносини; особливим суб'єктом правового спору є суб'єкт владних повноважень; законодавчо визначено його предмет та підстави. Особливістю публічно-правових спорів, які належать до юрисдикції адміністративного суду, є також процесуальний порядок їх розгляду та вирішення. Так, лише для розгляду публічно-правових спорів у порядку адміністративного судочинства характерні принципи офіційного з'ясування всіх обставин справи, активна роль суду в дослідженні доказів, а для розгляду окремих видів публічно-правових спорів - презумпція вини відповідача тощо [6, с. 10-11].

Останнім часом проблемам розгляду різних публічно-правових спорів в адміністративному судочинстві приділяється значна увага. Так, Р. Попельнюх визначив підсудність справ в адміністративному судочинстві [8]. З'ясуванню теоретичних і практичних засад інстанційної та предметної підсудності адміністративних справ присвячена праця А. Мельника [9]. Публічно-правові спори у сфері державної реєстрації як предмет адміністративного судочинства стали предметом дослідження О. Луніної [10]. Особливості визначення юрисдикції адміністративного суду щодо вирішення справ у сфері публічної служби розглянуто О. Булгаковим [11]. Специфіку судового розгляду та вирішення публічно-правових земельних спорів в межах адміністративного судочинства розкрито С. Бакуліною [12]. Сутність та особливості розгляду публічно-правових спорів у сфері використання природних ресурсів у порядку адміністративного судочинства окреслено А. Хоменком [13].

Незважаючи на багатоманітність наукових джерел, в яких досліджувались особливості судового розгляду окремих категорій адміністративних справ, питання митного спору як предмета адміністративного судочинства залишились поза увагою. Втім, слід зазначити, що наявні публікації, в яких розглянуто окремі моменти, пов'язані з сутністю митного спору [14, 15] та деяким його видам [16, 17]. Узагальнюючи викладене, слід констатувати, що розробка проблеми митного спору як предмета адміністративного судочинства перебуває на початковій стадії та такою, що потребує наукового осмислення.

Методологія дослідження

Метою статті є визначення сутності митного спору як предмета адміністративного судочинства та встановлення специфічних ознак такого спору.

Для визначення сутності митного спору як предмета адміністративного судочинства використано наукові підходи щодо розуміння таких понять як “спір” [2-4], “публічно-правовий спір” [5-6], “митні правовідносини” [1] та судову практику з митних спорів [23].

З метою встановлення специфічних ознак митного спору як предмета адміністративного судочинства використано ознаки публічно-правового спору, серед яких К. Тимошенко виділяє такі: 1) виникнення спору з публічно-правових відносин; 2) в основі спору лежить юридичний конфлікт між сторонами названих правовідносин; 3) особливий суб'єктний склад: хоча б одним із учасників такого спору, як правило, є орган чи посадова особа, наділена публічно-владними повноваженнями, покладеними на нього в силу законодавства, та уповноважений приймати рішення (вчиняти дії), які стосуються прав та обов'язків іншого суб'єкта - учасника правовідносин; 4) предметом спору є протиправні рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень; 5) предметом судового захисту в такому спорі є суб'єктивні права (публічні та приватні), свободи та, за певних умов, охоронювані законом інтереси сторони спору - приватної особи; 6) підставою виникнення спору є порушення суб'єктом владних повноважень прав, свобод чи охоронюваних законом інтересів іншого (інших) учасників правовідносин, а також невиконання ним обов'язків, встановлених законодавством, або втручання у компетенцію іншого суб'єкта - носія публічної влади; 7) таке порушення (втручання) має бути вчинене саме у процесі реалізації названим суб'єктом своїх публічно-владних повноважень [18, с. 14].

Результати дослідження

Чинне законодавство України [18, 19] не містить поняття “митний спір”. З'ясовуючи сутність митного спору необхідно зважати на те, що передумовою його виникнення є митні відносини. За своїм змістом митні правовідносини засновані на принципах владності і підпорядкування, і носять публічно-правовий характер. Така ознака обумовлена характером повноважень митних органів, а також тим, що у їхній діяльності переважають державні, а не приватні інтереси. У зв'язку з цим митні правовідносини слід вважати різновидом, насамперед, публічних, і їм притаманні риси останніх [21, с. 144]. У найзагальнішому вигляді відносини, що регулюються митно-правовими нормами, можуть бути зведені до двох основних видів: 1) адміністративно-правових, що виникають на основі державно-владних приписів і стосуються у першу чергу різних обмежень на ввезення та вивезення товарів (квотування, ліцензування, ембарго та ін.), порядку здійснення митних операцій та митних формальностей; 2) фінансово-правових, пов'язаних із справлянням митних платежів [22, с. 8]. З огляду на це, доходимо до висновку, що розуміння митного спору пов'язане з поняттям публічно-правового спору.

Відповідно до ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАС України) публічно-правовий спір - це спір, у якому: хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій; або хоча б одна сторона надає адміністративні послуги на підставі законодавства, яке уповноважує або зобов'язує надавати такі послуги виключно суб'єкта владних повноважень, і спір виник у зв'язку із наданням або ненаданням такою стороною зазначених послуг; або хоча б одна сторона є суб'єктом виборчого процесу або процесу референдуму і спір виник у зв'язку із порушенням її прав у такому процесі з боку суб'єкта владних повноважень або іншої особи [20].

З цього приводу Н. Хлібороб відзначає, що закріплення в КАС України терміна “публічно-правовий спір” як основної правової категорії, що визначає предмет судового розгляду під час здійснення адміністративного судочинства, встановлює сферу функціонування адміністративного судочинства, його мету і спрямованість на захист прав, свобод та інтересів громадян у публічно-правових відносинах. Категорія “публічно-правовий спір”, передусім, визначає специфіку адміністративного судочинства і відмежовує її від інших засобів (способів, форм) захисту прав і свобод людини та громадянина [6, с. 14].

З огляду на викладене можна стверджувати, що митний спір є різновидом публічно-правового спору. До характерних ознак митного спору віднесемо: 1) виникнення спору з митних правовідносин; 2) особливий суб’єктний склад спору - з одного боку митні органи або їх посадові особи, з іншого - фізичні або юридичні особи, що переміщують предмети через митний кордон України; 3) предметом спору є рішення, дії чи бездіяльність митних органів або їх посадових осіб; 4) підставою виникнення спору є порушення митними органами або їх посадовими особами прав, свобод і законних інтересів приватних осіб, що переміщують предмети через митний кордон України.

Згідно ч. 1 ст. 24 Митного кодексу України кожна особа має право оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, якщо вважає, що цими рішеннями, діями або бездіяльністю порушено її права, свободи чи інтереси [19]. Для вирішення митних спорів передбачено адміністративний і судовий порядки. Судовий розгляд цих спорів здійснюється адміністративними судами в порядку, визначеному КАС України. При цьому, слід враховувати, що виникнення митного спору в порядку адміністративного судочинства можливе тільки за умови подання позовної заяви до адміністративного суду.

У ч. 1 ст. 5 КАС України встановлено, що кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адміністративного суду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб’єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист шляхом: 1) визнання протиправним та нечинним нормативно-правового акта чи окремих його положень; 2) визнання протиправним та скасування індивідуального акта чи окремих його положень; 3) визнання дій суб’єкта владних повноважень протиправними та зобов’язання утриматися від вчинення певних дій; 4) визнання бездіяльності суб’єкта владних повноважень протиправною та зобов’язання вчинити певні дії; 5) встановлення наявності чи відсутності компетенції (повноважень) суб’єкта владних повноважень; 6) прийняття судом одного з рішень, зазначених у пунктах 1-4 цієї частини та стягнення з відповідача - суб’єкта владних повноважень коштів на відшкодування шкоди, заподіяної його протиправними рішеннями, дією або бездіяльністю [20].

Переданий на вирішення адміністративного суду публічно-правовий спір є адміністративною справою. У ч. 1 ст. 19 КАС України визначено тринадцять категорій справ у публічно-правових спорах, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів [20]. Аналіз дозволяє зробити висновок, що до справ, які виникають на підставі митних спорів, необхідно віднести спори фізичних чи юридичних осіб із суб’єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом встановлено інший порядок судового провадження.

Аналіз судової практики з митних спорів засвідчує, що найпоширенішими у цій категорії справ є такі: 1) оскарження рішень, дій чи бездіяльності щодо коригування митної вартості товару; 2) оскарження рішень, дій чи бездіяльності щодо визначення коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД); 3) оскарження рішень, дій чи бездіяльності щодо повернення платникам податків митних та інших платежів, помилково та/або надмірно сплачених до бюджету, контроль за справлянням яких здійснюється митними органами [23]. Основними підставами виникнення митних спорів у зазначеній категорії справ були: видача митними органами карток відмови у прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів через митний кордон України у

випадках незгоди із заявленою оцінкою митної вартості товару, кодом товару згідно з УКТЗЕД; прийняття митними органами податкових повідомлень-рішень про донарахування зобов'язань зі сплати митних платежів; повернення помилково та/або надмірно сплачених до бюджету митних платежів.

Наведені у документі Вищого адміністративного суду України [23] дані узгоджуються із інформацією адвокатського об'єднання «Арцінгер», яке стверджує, що до найбільш поширених митних спорів належать: «заборона» перенесення збитків минулих періодів; ухвалення митним органом податкового повідомлення-рішення про нарахування податкових зобов'язань з посиланням на помилкове визначення коду товарної номенклатури чи неправильності та необґрунтованості митної вартості товару, зокрема, з посиланням на результати камеральної перевірки; ухвалення відділом номенклатури та класифікації товарів регіональної митниці рішення про визначення коду товару згідно з УКТЗЕД для застосування під час митного оформлення товару; відмова в прийнятті митної декларації, митному оформленні чи пропуску товарів і транспортних засобів через митний кордон України з посиланням на недостатність документів, наданих для визначення митної вартості товарів; вимога платника податків уже після проведення митного оформлення товару повернути надмірно сплачене мито в зв'язку з неправильним визначенням коду товарної номенклатури тощо [24].

Предметом митних спорів у цій категорії справ виступають: визнання протиправним та скасування рішення митного органу про визначення коду товару; визнання протиправними та скасування рішення митного органу про корегування митної вартості товару та картки відмови в митному оформленні товару; визнання протиправним та скасування податкових повідомлень-рішень про донарахування зобов'язань зі сплати митних платежів.

Слід додати, що в закордонній практиці також наявні митні спори. Вони стали особливо виразними в час електронної комерції [25] та швидкого поширення нових технологічних продуктів, що не відповідають усталеним класифікаціям товарів [26], а також розширенням повноважень митних органів, які стають відповідальними за широке коло завдань, включаючи питання безпеки, спрощення торгівлі, спільне управління кордонами тощо [27]. На розв'язання цих спорів спрямоване не тільки національне законодавство, а й глобальні та регіональні торговельні угоди, діяльність міжнародних судових інституцій, зокрема Європейського Суду Європейського Союзу [28, 29]. З огляду на таку перспективу трансформації митних відносин потребує подальшого осмислення й митний спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду.

Висновки

Судовий порядок є одним із найпопулярніших способів вирішення митних спорів. Розгляд спорів, що виникають із митних відносин, в яких митний орган реалізує свої владні управлінські функції стосовно іншої сторони - приватної особи, що переміщує предмети через митний кордон України, належить до юрисдикції адміністративних судів.

На наш погляд, митний спір як предмет адміністративного судочинства - це адміністративна справа за позовом підвладних суб'єктів митних відносин щодо порушення їхніх прав, свобод та законних інтересів у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України.

Митний спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду має свої особливості: сферою його виникнення є митні правовідносини; особливим суб'єктом митного спору виступає суб'єкт владних повноважень; законодавчо визначено його предмет та підстави.

Перспективами подальших наукових досліджень є визначення правових особливостей провадження у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві, зокрема розгляду та вирішення справ з митних спорів в адміністративному судочинстві, а також оскарження та перегляду судових рішень у справах з митних спорів в адміністративному судочинстві.

Література та джерела інформації

1. Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.07. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 44 с.
2. Клэандров М.И. Доарбитражный порядок защиты хозяйственных прав. Душанбе: ДОНИШ, 1984. 164 с.
3. Бачеріков О.В. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із виборчим процесом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. О., 2011. 21 с.
4. Сигаева Т.А. Подходы к определению сущности правового спора // Евразийский юридический журнал. 2010. № 1 (20). С. 19-22.
5. Осадчий А.Ю. Публічно-правовий спір як предмет адміністративного судочинства // Актуальні проблеми держави і права. 2007. Вип. 32. С. 46.
6. Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Л., 2012. 22 с.
7. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / [В.Б. Авер'янов, М.А. Бояринцева, І.А. Кресіна, Д.М. Лук'янець; за заг. ред. В.Б.Авер'янова]. К.: Наукова думка, 2007. 582 с.
8. Попельнюх Р.О. Підсудність справ в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Х., 2015. 20 с.
9. Мельник А.А. Інстанційна та предметна підсудність адміністративних справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Л., 2015. 23 с.
10. Луніна О.С. Публічно-правові спори у сфері державної реєстрації як предмет адміністративного судочинства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2015. 22 с.
11. Булгаков О.С. Юрисдикція адміністративного суду щодо вирішення справ у сфері публічної служби: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. З., 2015. 18 с.
12. Бакуліна С.В. Особливості судового розгляду та вирішення публічно-правових земельних спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Т., 2018. 215 с.
13. Хоменко А.В. Розгляд публічно-правових спорів у сфері використання природних ресурсів у порядку адміністративного судочинства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. З., 2018. 18 с.
14. Калантай М. В. Митні спори та повноваження щодо коригування митної вартості товару // Правова позиція. 2017. № 1 (18). С. 134-139.
15. Калантай М.В. Щодо визначення терміна “митні спори” // Теорія і практика правознавства. 2017. Вип. 2 (12). С. 1-8.
16. Решота В.В. Оскарження рішення митних органів про коригування митної вартості товарів: аналіз судової практики // Право і суспільство. 2015. № 5. Ч. 2. С. 154-160.
17. Попель С.А., Кмецінська У.В. Дослідження специфіки судової практики у сфері контролю митної вартості // Юридичний науковий електронний журнал. 2016. № 4. С. 139-143. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2016/39.pdf (дата звернення 15.01.2019 р.).
18. Тимошенко К.О. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикції адміністративних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2012. 20 с.
19. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495-VI // Голос України. 2012. № 73-74 (5323-5324). С. 21-62.
20. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 6 липня 2005 року № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення 22.01.2019 р.).
21. Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2012. № 1 (56). С. 142-147.
22. Козырин А.Н. Правовое регулирование таможенно-тарифного механизма (сравнительно-правовое исследование): автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. М., 1994. 53 с.
23. Про Довідку щодо узагальнення практики застосування адміністративними судами положень Митного кодексу України в редакції від 13 березня 2012 року: Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 13 березня 2017 року № 2. URL: http://www.vasu.gov.ua/plenum/post_plenum/postanova_plenumu_2_13-03-2017/ (дата звернення 25.01.2019 р.).

24. Гупало К. Податкові і митні спори // Arzinger. URL: https://arzinger.ua/ua/practice/settlement_of_disputes/tax_and_customs/ дата звернення 23.02.2019 р.).
25. Li G., Li N. Customs classification for cross-border e-commerce based on text-image adaptive convolutional neural network // Electronic Commerce Research. 2019. DOI: [10.1007/s10660-019-09334-x](https://doi.org/10.1007/s10660-019-09334-x).
26. Kim J., Kim S. Customs Classification Disputes Over IT Products and Implications for Global Trade // Journal of Product Research. 2015. Vol. 33(2). P. 93-103.
27. Kormych B. The Modern Trends of The Foreign Trade Policy Implementation: Implications for Customs Regulations // Lex Portus. 2018. Vol. 5. P. 27-45.
28. Capaldo G. Z. The Pillars of Global Law. 2008. London: Routledge, 452 p.
29. Aikens R., Dinsmore A. Jurisdiction, Enforcement and the Conflict of Laws in Cross-Border Commercial Disputes: What Are the Legal Consequences of Brexit? // European Business Law Review, 2016. Vol. 27 (7). P. 903-920.